

33. Bilge M.L. Akkirman / Mustafa L. Bilge // Diyanet İslam Ansiklopedisi. – İstanbul, 1989. – Vol. 2. – P. 269-270.
34. Çelebi E. – Op. cit. – P. 2474-2477.
35. Bilge M.L. – Op. cit. – P. 269-270.
36. For the Customs of Akkerman, see also: Bulunur K. İ. Osmanlı Dönemi Karadeniz Ticaret Tarihine Katkı: Akkirman Gümrüğü (1505) / Kerim İlker Bulunur // Omeļjan Pritsak Armağanı – A Tribute to Omeļjan Pritsak. – Sakarya : Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2007.
37. Öztürk M. – Op. cit. – P. 13.
38. Ibid. – P. 12-13.
39. B.O.A. – T.T. 483. – Vrk. 50-51; B.O.A. – T.T. 701. – Vrk. 48-49.
40. Işık M. 701 Nolu Tapu Tahrir Defterine Göre Akkirman Sancağı / Mustafa Işık. – Sakarya : Sakarya University, Institute of Social Sciences, Unpublished Master Thesis, 2008. – P. 51.
41. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600. – C. I / ed. Halil İnalcık and Donald Quataert, transl. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık. – İstanbul, 2000. – P. 333.
42. Ibid. – P. 196.
43. Öztürk M. – Op. cit. – P. 15.
44. Çelebi E. – Op. cit. – P. 2494.
45. B.O.A. – MD.19. – Hüküm No: 612.
46. Eyice S. Bender Kalesi / Semavi Eyice // Diyanet İslam Ansiklopedisi. – İstanbul, 1992. – Vol. 5. – P. 431-432.
47. Çelebi E. – Op. cit. – 2484-2486.
48. B.O.A. – T.T. 483. – Vrk. 158.
49. B.O.A. – MD.19 – Hüküm No: 715 and 717.
50. Kolodziejczyk D. Hotin / Dariusz Kolodziejczyk // Diyanet İslam Ansiklopedisi. – İstanbul, 1998. – Volume 18. – P. 253-254.
51. Çelebi E. – Op. cit. – P. 2493-2495.
52. Kolodziejczyk D. Kamanıçe / Dariusz Kolodziejczyk // Diyanet İslam Ansiklopedisi. – İstanbul, 2001. – Vol. 24. – P. 274-275.
53. Çelebi E. – Op. cit. – P. 2498.
54. Kolodziejczyk D. – Op. cit. – P. 274-275.
55. Evliya Çelebi E. – Op. cit. – P. 2498.
56. Maxim M. Iaşi / Mihai Maxim // Diyanet İslam Ansiklopedisi. – İstanbul, 2013. – Vol. 43. – P. 342.

Отримано: 15.06.2017.

Борис Черкас
(Київ)

ТУРЕЦЬКО-УГОРСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ В 20-х рр. XVI ст. ЯК ОДНА З ТЕМ ЛИТОВСЬКО-КРИМСЬКИХ ВІДНОСИН

Реконструкція історії татарських держав доби Відродження за допомогою деталізації тих чи інших сюжетів на сьогодні є дуже перспективною. За великим рахунком, мова йде про деталізацію подій за роками, а, за можливістю, і місяцями, а також усіх складових історичної канви татарських країн. В даній статті представлений саме такий мікросюжет, що розкриває контакти Кримського ханату з представниками династії Ягеллонів (Королівство Угорщина, Королівство Польща і Велике князівство Литовське).

В європейському політичному житті першої чверті XVI століття домінували дві військово-політичні проблеми: Італійські війни і конфлікт між Османською імперією та Угорським королівством в Дунайському регіоні. За часи правління Владислава Угорщина і Туреччина досягли певного статусу-кво в регіоні. Після смерті короля Владислава і вступу на престол юного Людовика II, ситуація почала кардинально змінюватися. У 1521 р османські війська захоплюють стратегічно важливе м. Белград. Створюються умови для подальшого просування вглиб Угорщини¹. Дані події не могли не стурбувати уряди Корони Польської і Великого князівства Литовського.

Справа в тому, що престולי обох країн посідав Сигізмунд Старий. Він, в свою чергу, виступав після смерті Владислава, свого рідного брата, опікуном Людовика. Та й в цілому будь-яка активізація з боку Туреччини на Балканах, створювала загрозу кордонам Польщі та Литви. Ця небезпека могла виходити як з боку турецьких військ, так і військових підрозділів Кримського ханату. Ця держава в середині 70-х рр. XV ст. фактично перебувала у васальній залежності від Стамбула. Сигізмунд Старий, будучи досвідченим політиком, розумів рівень загрози і попереджав про це польські та литовські владні кола².

Інша справа, що ні Польща, ні Литва були не в змозі надати серйозну військову допомогу угорцям. Так, корона від 1519 р. вела війну з Бранденбургом. Для цього конфлікту Польщі довелося мобілізувати достатньо великі військові ресурси. Сигізмунд в листі Панама-Ради Великого князівства Литовського так охарактеризував ситуацію: «... службових і суму чималу на пенязі взяли і там вже наперед до замків наших послали...»³. Крім того, польські війська зазнали великих втрат в серпні 1519 року в битві біля м. Сокаль⁴. Як результат, Польща змогла надати для допомоги угорцям невеликий військовий контингент чисельністю в 2500 осіб, на чолі з Яном Тарновським⁵. Велике князівство Литовське було виснажене довгою війною з Московською державою і його військові ресурси були в ще більш жалюгідному стані.

В цих умовах Сигізмунд Старий намагався за допомогою дипломатії як захистити кордони своїх володінь, так і знайти спосіб допомогти Угорщині. Ставка була зроблена на переговори з кримським ханом Мухаммед-Гіреєм I. На початку 1522 року в Крим направляється Велике посольство, яке очолили Онікей Горностаї та Остафій Дашкович. Посли везли річний упоминок й інші коштовності для даруванню хану і його оточенню⁶. Серед питань, що підлягали обговоренню, була і угорська тема. Спочатку литовські дипломати пояснили причину примирення з Москвою тим, що османи почали наступ на Угорщину⁷. В свою чергу, хан повідомив, що знаходиться в поганих відносинах з султаном Сулейманом. Більш того, Мухаммед-Гірей, за його словами, коли султан наказав припинити напади на московські прикордонні землі, відповів Сулейману: «Я знаю, що маю з холопом своїм з московським вчинити, а ти цар в це, не вступай»⁸.

Зрештою, дев'ятого серпня 1522 р Мухаммед-Гірей I склав присягу Онікею Горностаю⁹. Неофіційно, через Остафія Дашковича, було

передано слова хана про те, що Мухаммед-Гірей I «... з тобою, братом нашим, так і з **королем угорським** (виділення – Авт.) справа наша одна». Більш того, хан обіцяв послати до угорського короля свого посла¹⁰. Таке рішення хана важливе тим, що вказує на сприйняття першими Гіреями свого статусу і влади. За великим рахунком, об'єктивно Мухаммед-Гірей I виступав як правитель незалежної держави. Це дуже цікавий момент, оскільки дозволяє більш прискіпливо подивитись історикам на статус Кримського ханату і його владних кіл на ранньому етапі існування кримсько-татарської держави.

Вже на початку 1523 р. Мухаммед-Гірей I гине¹¹. Кримський ханат вступає в період правління хана Саадет-Гірея I. Цей правитель проводив цілком протурецький зовнішньополітичний курс. Також йому доводилося періодично боротися проти внутрішніх виступів нобілітету¹². За такого стану справ мова про союз ханату з Угорщиною йти не могла. Інша справа, що все ж таки, як угорські агенти, так і представники польсько-литовського істеблішменту, продовжували виношувати плани щодо залучення військових контингентів татар. Так, у 1526 р. угорські послы просили польську сторону надіслати їм додаткові військові загоны¹³. Тут все ж мова йшла про вояків з території Польського королівства. Проте вже в листопаді 1527 р. посол Ян Статіліус писав Яну Тарновському про план наїняти п'ятсот литовських лучників і дві тисячі татар. Причому очолювати їх повинен був вже згадуваний вище Остафій Дашкович¹⁴. У травні 1528 р. угорський і французький послы просили литовсько-угорського князя Костянтина Острозького навербувати великий татарський загін, очолюваний знову таки О. Дашковичем¹⁵.

Таким чином, слід зробити висновок, що протистояння Османської імперії та Угорського королівства відносилось до таких тектонічних політичних криз, що його відгомін мав місце в різних куточках Європи. При цьому констатуємо, що проблема участі татар у війнах європейських країн на правах союзників або найманців потребує подальшого вивчення. З іншого боку, вище зазначені факти, незважаючи на їх лапідарність, чітко фіксують погляд перших ханів Криму на свій статус, і загалом сприйняття їх і татар європейськими сусідами.

Примітки:

1. Кримський А. Історія Туреччини / А. Кримський. – К.; Львів, 1996. – С. 160.
2. Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. КМФ 36 (Литовська Метрика), оп. 1, стр. 7, арк. 837.
3. Малиновский И. Сборник материалов, относящихся к истории пановрады Великого княжества Литовского / И. Малиновский. – Томск, 1901. – С. 159.
4. Литвин М. О нравах татар, литовцев и москвитян / Михалон Литвин. – М., 1994. – С. 67-68; Starowolskij S. Wojownicy sarmaccy / Szymon Starowolskij. – W., 1978. – S. 185; Pulaski K. Machmet – Girejchan Tatarow perekopskich i stosunki jego s Polska (1515-1523) / K. Pulaski // Szkic i poszukiwania historyczne. – Serja druga. – Petersburg, 1898. – S. 316; Boras Z. Poczec hetmanow polskich. – Cz. 1. / Zygmunt Boras – Poznan, 1991. – S. 12; Kromer M. Mowa na pogrzebie Zygmunta

- I oraz o pochodzeniu I o dziejach polaków. Księgi XXIX i XXX / Marcin Kromer. – Pojezierze ; Olsztyn, 1982. – S. 123.
5. Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. КМФ 36 (Литовська Метрика), оп. 1, спр. 7, арк. 837; Dworzaczek W. Hetman Jan Tarnowski / Włodzimierz Dworzaczek. – W., 1985. – S. 22.
 6. Pulaski K. Machmet – Girej chan Tatarow perekopskich i stosunki jego s Polska (1515 – 1523)... – S. 339.
 7. Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. КМФ 36 (Литовська Метрика), оп. 1, спр. 7, арк. 870.
 8. Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. КМФ 36 (Литовська Метрика), оп. 1, спр. 7, арк. 864.
 9. Pulaski K. Machmet – Girej chan Tatarow perekopskich i stosunki jego s Polska (1515 – 1523)... – S. 344.
 10. Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. КМФ 36 (Литовська Метрика), оп. 1, спр. 7, арк. 863.
 11. Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. КМФ 36 (Литовська Метрика), оп. 1, спр. 7, арк. 887, 911; Сыроечковский В.Е. Мухаммед-Герай и его вассалы / В.Е. Сыроечковский // Ученые записки МГУ. – М., 1940. – Вып. 61. – Т. 2. – С. 57; Pulaski K. Machmet – Girej chan Tatarow perekopskich i stosunki jego s Polska (1515-1523)... – S. 348-349.
 12. Черкас Б.В. Політична криза в Кримському ханстві і боротьба Іслам-Гірея за владу в 20-30-х роках XVI ст. / Б.В. Черкас // Україна в Центрально-Східній Європі. Студії з історії XI-XVIII століть. – К., 2000. – С. 97-118.
 13. Pworzaczek W. Dworzaczek W. Hetman Jan Tarnowski... – S. 30.
 14. Idid. – S. 30-31.
 15. Boras Z. Poczec hetmanow polskich... – S. 14.

Отримано: 30.06.2017.

Анастасія Дмитрук
(Кам'янець-Подільський)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКИМ ВІЙСЬКОМ XVI-XVII ст.

Однією з причин успішних тактичних дій кримського війська XVI-XVII ст. було чітке керівництво підрозділами в бою. Його забезпечували сувора вертикальна структура підпорядкування та наявність добре підготовленого і досвідченого командного складу. Фундаментом, що скріплював систему управління, була жорстка дисципліна, що вклячала елементи колективної відповідальності¹. Загальне керівництво військами здійснювалося воєначальником, якому підпорядковувалися командири окремих підрозділів. Останні мали виконувати отримані перед битвою тактичні завдання та оперативні вказівки. Командувач, як правило, не вступав у бій, а оглядав поле бою з підвищення, в той час як командири нижчого рангу брали у ньому участь. Динамічність кавалерійського бою і стрімке розгортання подій вимагали швидкого прийняття тактичних рішень, тому система оперативного управління військом здійснювалася не тільки шляхом усної віддачі ним наказів, безпосередньо або через посиального, але й іншими способами.